

Дидактичні ігри та творчі вправи на уроках української мови 1 клас

Вступ

Період навчання грамоти – один з найважливіших у житті дітей, коли розвивається їхнє мислення і мовлення, зростає свідомість, формується особистість у цілому. Діти засвоюють основні звуки української мови та букви алфавіту, ознайомлюються з їх особливостями і способами позначення на письмі, зі звуко-складовою будовою слів; усвідомлюють, що таке речення, слово, склад; навчаються читати й писати невеличкі тексти. Одним з найважливіших завдань початкової школи є підвищення культури усного і писемного мовлення молодших школярів. Цей процес передбачає формування лексичних уявлень і понять, що є одним із засобів збагачення, уточнення та активізації словникового запасу учнів. У програмі з української мови для 1-4 класів вказано на необхідність збагачувати словник дитини словами-назвами предметів, їхніми якостями, діями. Вчити розрізняти смислові відтінки слів, ознайомлювати з найчастішими випадками багатозначності, омонімами, вчити добирати слова близькі та протилежні за значенням, родову назву до ряду видових та навпаки. Отже, учні повинні у доступній формі опанувати найпоширеніші поняття лексикології.

Лексичні уявлення і поняття доцільно формувати уже в період засвоєння грамоти. Словниково-логічні та творчі вправи варто виконувати переважно в ігровій формі. Дидактичні ігри направлені на вирішення конкретних завдань навчання школярів, але в той же час в них проявляється виховний і розвивальний вплив ігрової діяльності. Результативність дидактичних ігор та творчих вправ в першому класі залежить від методики їх застосування.

Умовою підвищення результативності дидактичних ігор та творчих вправ є планомірність їх проведення. Вводячи гру в заняття, вчитель турбується про те, щоб основне дидактичне завдання, яке становить зміст гри, відповідало навчальній меті уроку, було для дітей доступним, сприяло максимальній активізації їх розумової діяльності. Запропоновані завдання допоможуть у розвитку мовлення, мислительних операцій синтезу, аналізу, порівняння, зіставлення, узагальнення, виділення головного. Взаємозв'язане застосування творчих вправ на звуковий та звуко-буквений аналіз і синтез у період навчання грамоти створить не тільки основу для формування початкових навичок читання, а й передумови для забезпечення мовної грамотності молодших вчителів у широкому розумінні. Вдало продумані, систематизовані словниково-логічні, творчі вправи є ефективним засобом формування логічного мислення у дітей.

Дидактичні ігри та творчі вправи на уроках навчання грамоти

1. Гра «Допиши слово».

Вчитель на дошці пише для кожного ряду якийсь склад. Діти повинні по черзі підійти до дошки і дописати склад, щоб утворилось слово. Переміг ряд, який написав більше слів.

I ряд ЛП-	II ряд ЗО-	III ряд СА-
-то	-опарк	-док
-так	-шит	-лат
-с-	-ря	-к
-нь	-на	-ло
-кар	-лото	-ни

2. Що зайве? Чому?

- а) Морква, огірок, капуста, яблуко, помідор.
- б) Зошит, ручка, пенал, гумка, газета, олівець.

3. Знайти звук [л]:

- Лелеки, лелеки, куди ви літали?
- За море, далеко, - лелеки сказали.

4. Назвати ознаки предмета:

Кавун (який?) – круглий, смугастий, зелений, солодкий.
Лисиця (яка?) – руда, хитра.

5. Дібрати синонім:

Батьківщина - ... Вітчизна
Буква - ... літера
Азбука – ... абетка
Поле - ... лан, нива

6. Скласти речення з омонімами:

ключ, лисички, коса, лист, сонечко.

7. Назвати предмети, які входять в групу:

Меблі - ... (диван, ліжко, стіл, стілець).
Посуд - ... (тарілка, каструля, сковорода).
Фрукти - ... (яблука, сливи, груші, абрикоси).

8. «Хто більше?»

На дошці записані слова:

- а) секунда, сіно, село, степ, коса, ліс;

б) тато, Тарас, тин, тісто, трактор.

Діти читають кілька секунд написане. Потім дошка закривається. Учні по пам'яті називають слова. (Слова на дошці можна замінити предметними малюнками).

9. Гра «Піймай звук».

Вчитель читає слова. Діти плещуть в долоні, коли чують слово із заданим звуком.

Дубові дрова дід рубає
в дворі під деревом старим.

А дітвора допомагає
носити дрова з двору в дім.

10. Гра «Піймай велику букву».

Вчитель читає слова. Учні плещуть в долоні, коли слово пишеться з великої букви: дим, Денис, Дружок, дуб, Дніпро, дерево, Донецьк, діти, Дмитрик.

11. «Добери пару».

Підібрати слова, які відрізняються одним звуком:

гайка - чайка

дуб - зуб

миска - мишка

коза - коса.

12. Відгадати останнє слово рядка вірша:

Ой, снігу, снігу білого насипала..... (зима).

Прибіг сховатись зайняк – ялиноньки ... (нема).

13. Назвати «дзеркальні» слова:

Пилип, Алла, наган, потоп, дід, око, біб.

14. Утворити слова із заданим складом:

ма - мама, матрос, марля,Марія, Марина;

лі – літо, ліс, ліки, лікар, літак.

15. Скласти слово із поданих букв:

а) д, т, и, і - діти;

б) о, л, е, п - поле;

в) д, ш, о, к, а - дошка.

16. Змінити букву в слові, щоб утворилось слово з новим значенням:

кит – кіт (и – і) ;

бик – бік (и – і);

17. Хто яку роботу виконує?

Лікар - ... (лікує людей).

Пекар - ... (пече хліб).

Учитель - ... (навчає дітей).

Хлібороб - ... (вирощує хліб).

18. Скласти словосполучення:

Батьківщина - ... рідна, дорога, наша.

Школа – світла, нова, велика, простора, кличе.

19. Хто це? Що це?

Назвати предмет за його ознаками:

а) руда, хитра - ... (лисиця):

б) жовтий, кислий, корисний - ... (лимон):

в) пологхливий, довговухий, куцохвостий - ... (заєць).

20. «Малюк і Велетень».

Утворити від поданих слів зменшені та збільшені назви:

а) рука – ручка – ручище;

б) нога – ніжка – ножище;

в) ніс – носик – носище.

21. Хто так каже?

Му-у-у-у - корова; каркає - ворона;

ква-ква – жабка; ірже – кінь;

хро-хро – свинка; гелґочуть – гуси;

гав-гав - песик; мекає – вівця.

22. Дібрати склад з м'яким приголосним.

то - тьо, на – ня, ну – ню,

ло – льо, ви – ві, се – се.

23. Наростити звуки.

Сон – слон,

пара – парта,

міст – місто – місток,

сила – носила – наносила,

коса – косар – косарка,

коло – колос – колосок.

24. Один – багато, багато – один.

Місто – міста, мости – міст,

грак – граки, брати – брат,

учень – учні, гриби – гриб.

25. Підібрати слово, яке б відповідало заданій моделі:

= о – о = сіно

= о – о ліки

- о – о – півень

= о = день

КОЛОС

26. Гра «Хто чи що»?

Вчитель читає слова. Діти плещуть в долоні, коли слово відповідає на питання хто? :

ворона, кінь, ворота, діти, гриб,

літо, синиця, літак, льотчик.

27. Скласти слово за схемою:

телевізор, велосипед, задача, машина, магазин, кіно, зошит

28. Скласти речення за схемами:

I _____ .

I _____ .

I _____ .

29. Визначити спільну частину в словах:

а) сад, садок, садівник, садочок, садити;

б) ліс, лісок, лісник, лісовий, пролісок.

30. Скільки речень?

а) Настала весна подовшав день прилетіли птахи.

б) Сяло сонечко налетів вітер насунулись хмари пішов дощ.

31. Вставити потрібне слово.

а) Сяє ... сонце. (лагідне, веселе).

б) Катруся читає ... книгу. (цікаву, захоплюючу).

в) ... берізка опустила свої віти. (білокора, сумна).

32. Утворити слово:

	ре
	ва
	да
МО-	сти
	локо
	роз

33. Дібрати влучне слово:

а) зелена – курка, ластівка, трава;

- б) солодкий – лимон, цукор, хрін;
- в) рідний – батько, міст, портфель.

34. Замінити підкреслені слова назвами.

Він пише. Хлопчик пише.

Вона читає. Дівчинка читає.

Воно світить. Сонечко світить.

Вони сидять. Школярі сидять.

35. Переставити букви, щоб утворилося слово:

нора - рано;

вікно - вінок;

сосна - насос.

36. Назвати одним словом:

Карась, щука, сом - ... (риба).

Ластівка, соловей, синиця - ... (птахи).

Липа, дуб, сосна - ... (дерева).

37. Продовжити речення.

а) Шуба – одяг, а чоботи - ... (взуття).

б) Малин – кущ, а береза - ... (дерево).

38. Хто як пересувається?

Білка - ... стрибає.

Кінь - ... бігає.

Риба - ... плаває.

Метелик - ... літає.

Рак - ... повзає.

39. Порівняти ознаки предметів.

Сніг м'який, а лід - ... твердий.

Яблуко – солодке, а лимон - ... кислий.

Помідор – червоний, а огірок - ... зелений.

40. За назвами дій впізнати тварину.

Бігає, ірже - ... кінь.

Пищить, літає, кусає - ... комар.

Повзає, плаває - ... черепаха.

41. Що чим роблять?

Голкою - ... шиють.

Лопатою - ... копають.

Косою - ... косять.

42. Утворити нове слово.

На дошці записані слова. Додати звук, щоб утворилося нове слово.

Рука + в = рукав.

Коло + с = колос.

Рано + к = ранок.

Коса + р = косар.

43. З розрізнених складів скласти слова.

СИ НО КО ЛИ

коси косили носили коли

44. Вставити букви, що позначають голосні звуки:

п..рт.. (парта), кл...с (клас), р...к...в (рукав),

...ч...нь (учень), в...кн... (вікно), з...ш...т (зошит).

45. Прочитати зашифровані слова:

+ ДА = колода

+ С = колос

ВІ + З + НА = вітрина

З + ВОГА = тривога

С + З + Ж = стриж

, + Р = комар

СМОР + І + А = смородина

Г + І + А = година

46. Де це відбувається?

Хворих лікують у ... лікарні.

Хліб печуть у ... пекарні.

Учні навчаються в ... школі.

47. Закрити склад, щоб утворилось слово:

си... н - син,

со... м - сом,

си... р - сир,

лі... с - ліс,

ди ... м - дим.

48. Їо чиьо? вставити потрібне буквосполучення.

міль... (їо) - мільйон

(їО) ... сип - Їосип

Ст... (ъо) - Стѡпа

л... (ъо) - льон

ра ... (їо).. н - район

л... (ъо) ... х - льох

ма ... (їо)... р - майор

49. Скласти ланцюжок.

Діти по черзі підбирають слова, щоб останній звук попереднього слова став початком наступного:

ластівка – атлас – син – небо – орел...

50. Підібрати до складу букву, щоб утворилось нове слово:

МИ Н

ОБІ Р

ЛИМО Д

51. Утворити з пропущених букв слово:

ду Б

У рок

ш... К... ола

В ... есна

п... А...рта

Р... анок

52. Гра «Хто швидше збере речі»

Грають два учні. на картках зображені предмети одягу та взуття. Перший учень збирає картки зі словами, в яких є звук [с] а другий – зі звуком [ш]: шапка, светр, сандалі, шуба, шарф, сукня, сорочка, штани, спідниця, вушанка.

53. Знайти пару.

На картках написані слова:

гичка, рак, кіт, коса, та ін..

На дошці – мак, дичка, кит, коза, роса, кір.

Підібрати слово, яке відрізняється лише однією буквою:

рак - мак

кір – кіт - кит

коа – коса – роса

миша - тиша

гілка – білка – гірка.

54. Яка буква зайва?

Вчитель читає пари слів, учні називають вставлену букву:

сова - слова

мак - маяк

мак - смак

казка - указка

хід - схід

сон - слон

55. Гра «Пригости друга» Назвати слова, назви страв, в яких є звук [Р] :
риба, морозиво, торт,
цукерки, варення, сир.

56. Шаради - загадане слово розподіляється на кілька частин:
Для дівчаток – це краса,
Її щоденно заплітають.
Відкинеш на початку « К » -
Жалить, дзижчить, кусає. (Коса – оса).

57. Метаграми – загадане слово відгадується за ознаками, заміна вказаних букв змінює поняття слова.
Читати з « К » - тебе везе.
Читати з « Т » - за тобою повзе.
Якщо на « Л » ці букви замінити,
Нічого не дає робити. (Кінь – тінь – лінь).

58. Анаграми – слова з одних і тих же букв, які означають назви різних предметів.
Ось зернятко сипле Шура,
Збіглися до неї... кури.
Переставиш в слові букви –
Тебе обіймуть мамині ... руки. (Кури – руки).
Хто летить стрілою вгору
Вище хмар на іншу планету?
А переставиш букви в слові,
То повезе тебе ... карета. (Ракета – карета).

59. виправити слово.
Знайти слово, в якому допущено помилку.
Рік пішов гуляти в сад.
Не дійшов , бо повз назад. (Рік – рак).
Ходить капля біля річки,
Витягає жаб з водички. (Капля – чапля).

60. Гра «Буквена математика».
Прочитати слова: буб + ли + ки = бублики,
аз + бур – р + ка = азбука,
бом – м + рома – МА + вики – и = боровик.